

ՆԻՆԵԼ ՈՍԿԱՆՅԱՆ – 100

**Հիշողությունների
անհրաժեշտ հավելումով
(1923-2005)***

**ՀՏԴ 929: 01(479.25) Ոսկանյան + 01
DOI: 10.54503/2953-8092.2023.1(1)-73**

2023 թ. լրացավ հայ մատենագիտության երախտավորներից Նինել Ոսկանյանի ծննդյան 100-ամյակը: Նրա կյանքին և գործունեությանն անդրադառնալը կարևոր է նրանով, որ մատենագետների աշխատանքը մեզանում ըստ արժանիության գնահատված չէ:

Նինել Աշոտի Ոսկանյանը ծնվել է 1923 թ. մարտի 4-ին Երևանում: Խ. Աբովյանի անվան միջնակարգ դպրոցը գերազանց ավարտելուց հետո ընդունվել է Մոսկվայի Գ. Չերնիշևսկու անվան փիլիսոփայության, գրականության և պատմության ինստիտուտի գրականության ֆակուլտետը: Հայրենական պատերազմի սկսվելու պատճառով ուսումը շարունակել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի եվրոպական գրականության բաժնում, ապա ընդունվել և ավարտել նույն համալսարանի ասպիրանտուրան արտասահմանյան գրականության գծով:

1951 թվականից Ն. Ոսկանյանը արտասահմանյան գրականություն և հայ գրքի պատմություն է դասավանդել Երևանի պետական համալսարանի և Երևանի մանկավարժական ինստիտուտի բա-

** Ներկայացվել է 18.02.2023, ընդունվել է տպագրության 07.05.2023:
The article was submitted on 18.02.2023, accepted for publication on 07.05.2023.*

նասիրական ու մշակույթի ֆակուլտետների գրադարանային բաժիններում:

1956 թվականից աշխատանքի է անցել Ալ. Մյասնիկյանի անվան հանրապետական գրադարանում (1990 թ. օգոստոսի 1-ից Հայաստանի ազգային գրադարան)՝ շարունակելով նաև դասախոսական աշխատանքը:

Գրադարանային մասնագիտության տիրապետելու, գիտելիքները խորացնելու նպատակով 1957-1962 թթ. հեռակա կարգով սովորել և ավարտել է Մոսկվայի կուլտուրայի ինստիտուտի գրադարանային ֆակուլտետը:

1958 թ. Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի և Կուլտուրայի մինիստրության որոշմամբ Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական գրադարանում ստեղծվել է հայ գրքի մատենագիտության բաժին, որին հանձնարարվել է կազմել հայ գրքի ամբողջական մատենագիտություն: Այն պետք է արտացոլեր հայերեն առաջին տպագիր գրքից մինչև մեր օրերը աշխարհում լույս տեսած հայատառ ամբողջ արտադրանքը: Բաժնի վարիչ է նշանակվել հայտնի լեզվաբան, մշակութային, հասարակական գործիչ Ռաֆայել Իշխանյանը, ով հետագայում՝ 1991-1995 թթ., եղել է Հայաստանի ազգային գրադարանի տնօրենը:

Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ 1930-ական թվականներին սկսած գրադարանային-մատենագիտական ոլորտի մի շարք հայ ներկայացուցիչներ ավարտել են Մոսկվայի կուլտուրայի ինստիտուտի գրադարանային ֆակուլտետի առկա և հեռակա բաժինները՝ Համիկ Սիվանյան, Հրաչյա Կոստիկյան, Վաչե Կարմենյան, Բաբկեն Զաքարյան, Ռաֆայել Իշխանյան, Յողիկ Խաչատրյան, Հայկ Դավթյան, Նինել Ոսկանյան և ուրիշներ: Դա հնարավորություն էր տվել շփվելու Խորհրդային Միության տարբեր հանրապետությունների ներկայացուցիչների հետ՝ փոխանակելով սեփական գիտելիքներն ու ձեռքբերումները: Այդ շփումների արդյունքում տեղեկատվություն էին

ստանում մյուս հանրապետությունների մշակութային իրողությունների մասին:

Մեծ է Ն. Ոսկանյանի ավանդը Հանրային (ներկայում՝ Ազգային) գրադարանի հիմնադրման տարեթվի կողմնորոշման հարցում: Նա պատմում էր, որ Ռաֆայել Իշխանյանը Ն. Ոսկանյանի ուշադրությունը հրավիրել է հետևյալ իրողության վրա. «...ուշադրություն ես դարձրել այլ երկրների մեր գործընկերները իրենց գրադարանների պատմությունն այնպես են ներկայացնում, որ մենք հայտնվում ենք հետին պլանում, քանի որ մեզանում դեռ վիճում են, թե մեր գրադարանը 1919 թվականին է հիմնադրվել, թե 1921-ին՝ տալով քաղաքական երանգ: Հաշվի էլ չեն առնում Ռոմանովսկու գիրքը, որ մեզ համար սկզբնաղբյուրի նշանակություն ունի»: Ռ. Իշխանյանի մտահոգությունը փոխանցվում է Ն. Ոսկանյանին և ստիպում ցավոտ այդ հարցը պահել ուշադրության կենտրոնում: Արդյունքում՝ լույս է տեսնում Ռ. Իշխանյանի և Ն. Ոսկանյանի հեղինակած «Հայկական ՍՍԻ Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական ռեսպուբլիկական գրադարանը (համառոտ ակնարկ)» գիրքը (Երևան, 1960 թ.), որի 3-րդ էջում գրված է. «Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական հանրային գրադարանի պատմությունը անմիջականորեն առնչվում է Երևանի գիմնազիայի և նրա գրադարանի պատմության հետ: ...1832 թ. Երևանում բացվում է գավառական ուսումնարան, այնտեղ ստեղծվում է ...ուսումնական գրքերի մի փոքրիկ հավաքածու, որն աստիճանաբար սկսում է աճել: Դա ուսումնարանի գրադարանն էր»: Այնուհետև նույն գրքույկի 5-րդ էջում կարդում ենք. «Հայաստանում սովետական կարգեր հաստատվելու հենց առաջին օրերից եռանդուն աշխատանքներ են սկսվում ռեսպուբլիկական հանրային գրադարան ստեղծելու ուղղությամբ: 1921 թ. Հայաստանի պետական հանրային գրադարանն արդեն գոյություն ուներ, այն կազմակերպվել էր Երևանի գիմնազիայի գրադարանի 18.000 միավոր գրականության բազայի վրա: ...1921 թ. վերջին Հանրային գրադարանի ֆոնդը բաղկացած

էր 40.000 միավոր գրականությունից»: «...Գրադարանը արդեն գոյություն ուներ» արտահայտությունը թափանցիկ ակնարկ և անդրադարձ էր Հայաստանի Առաջին Հանրապետության Գերագույն խորհրդի 1919 թ. հուլիսի 4-ի որոշմանը՝ հանրային գրադարան-մատենադարան ստեղծելու մասին: Իսկ ՀՍՍՌ Ժողկոմխորհի որոշումը գրադարանի ստեղծման վերաբերյալ ընդունվել է 1921 թ. մայիսի 11-ին:

Ռ. Իշխանյանի և Ն. Ոսկանյանի վերոնշյալ գրքույկը կարևոր նշանակություն ունեցավ հետագա իրողությունների վրա, որի արդյունքում Հայաստանի ազգային գրադարանի պատմության սկիզբը համարվեց 1832 թ. և հիմնադրման 150-ամյակի կապակցությամբ՝ 1982 թ. գրադարանը պարգևատրվեց Խորհրդային Միության Ժողովուրդների բարեկամության շքանշանով:

Անդրադառնանք Ն. Ոսկանյանի մատենագիտական գործունեությանն ու հարակից որոշ հարցերի:

Ալ. Մյասնիկյանի անվան հանրապետական գրադարանում Հայ գրքի մատենագիտության բաժնի ստեղծումից 5 տարի անց՝ 1963 թ., գրադարանը հրատարակեց «Հայ գրքի մատենագիտական ցուցակ. 1512-1800» գիրքը, որը կազմել էին Հայկ Դավթյանը, Համլիկ Սիվանյանը, Նինել Ոսկանյանը, Քնարիկ Կորկոտյանը, Մարգարիտ Միրզոյանը, Անթառամ Սավալյանը: Խմբագիրը բազմավաստակ գիտնական Հակոբ Անասյանն էր:

Կազմողներն առաջաբանում գրել են, որ «...ամենից առաջ օգտագործել են Երևանի, Թբիլիսիի, Բաքվի գրադարաններում և անհատների մոտ պահվող հնատիպ գրքերի այն նկարագրությունները, որոնք կատարվել են հայկական մատենագիտության հիշյալ հատորի համար: Ցուցակում նշված այդպիսի նկարագրությունների քանակը 597 է: Այսինքն՝ դրանք այն գրքերն են, որոնք եղել են ցուցակը կազմողների ձեռքին, ուստի և նրանց մասին տրված տեղեկությունները ամենից ստույգն են»:

Հնատիպ գրքի մատենագիտական ցուցակի հրատարակման նպատակն այն էր, որ այն տրամադրվեր աշխարհի հայագիտական կենտրոններին, հաստատություններին, կազմակերպություններին, անհատներին, օտարերկրյա գրադարաններին, թանգարաններին, մշակութային կենտրոններին՝ խնդրանքով, որ գրադարանին տեղեկատվություն տան իրենց մոտ գտնվող հնատիպ գրքերի մասին: Այդ նպատակի իրագործումը տևեց 25 տարի:

Հարցազրույցներից մեկում Ն. Ոսկանյանը նշել է, որ «...ճամփորդել է ամբողջ Հայաստանով՝ վանքեր, տեսարժան վայրեր, ինչպես նաև աշխարհի 15 երկրներ, 42 քաղաքներ, չհաշված նախկին Խորհրդային բոլոր հանրապետությունները» (Հայկական գրադարան: Տարեգիրք, 2002, թ. 6, էջ 94): Մեծ թիվ են կազմում խոշոր հայագիտական կենտրոնները, ուր ամփսներով աշխատել է նա, պահպանվել են նամակները, գրություններն ու խնդրագրերը, որոնք գրել և ուղարկել է նա աշխարհի տարբեր հաստատություններին և անհատներին՝ հնատիպ հայերեն գրքեր գտնելու ակնկալիքով և որոնց մեծ մասը պահպանվում է Հայաստանի ազգային գրադարանի արխիվում: Նա մեծ կապերի տեր անձնավորություն էր և այդ կապերը պահպանեց մինչև կյանքի վերջը:

Ներկայացնենք այդ կոթողային աշխատության հրատարակության հետ կապված որոշ հուշեր:

Նշենք, որ մինչև հնատիպ գրքի մատենագիտության հրատարակումը, 1967 թ. լույս էր տեսել Հայկ Դավթյանի կազմած «Հայ գիրքը 1801-1850 թվականներին» մատենագիտությունը, որն ընդգրկում էր հիմնականում Խորհրդային Միության գրադարաններում պահվող այդ ժամանակաշրջանի գրքերը: Այս գրքի տպագրությունից ավելի քան 20 տարի անց դեռ որոշակի չէր հնատիպ գրքերի մատենագիտության հրատարակության հարցը: Գրադարանի տնօրինությունը ևս անհանգստացած էր: Խնդիրը լուծելու և տպագրությունն արագացնելու նպատակով որոշում են քննարկում կազմակեր-

պել սկզբնական կուսակցական կազմակերպության ժողովում: Ն. Ոսկանյանը կուսակցական չէր, բայց դա նշանակություն չուներ: Ցանկացած ձեռնարկի թերակատարում, եթե քննվում էր կուսակցական ժողովում, տարբեր տեսակի տույժեր էր ենթադրում: Դա 1987 թ. էր: Գրադարանի տնօրեն Ա. Թիրաբյանը կուսակցական ժողովին ներկայացնելը պայմանավորում էր նրանով, որ տպարանից գանգատներ կային. Ոսկանյանն ամեն օր որոշակի փոփոխություններ էր կատարում, ինչը խոչընդոտում էր գրքի տպագրությունը: Տնօրենը խնդիրը քննարկել էր Ն. Ոսկանյանի հետ, սակայն արդյունք չէր ստացել, այդ պատճառով ուզում էր հարցը դնել կուսակցական ժողովի քննարկմանը: Այդ մասին տողերիս հեղինակին տեղեկացրել է կուսկազմակերպության քարտուղար Հ. Մկրտչյանը՝ նշելով, որ ինքը պետք է գրուցի Ն. Ոսկանյանի հետ և տեղեկացնի առաջիկա ժողովի մասին: Ն. Ոսկանյանը վրդովվում է, հանդիպում է տնօրենին, ինչի արդյունքում Հ. Մկրտչյանին հրահանգվում է ժողովի օրակարգից հարցի դուրսբերումը: Բայց միջադեպը անհետևանք չի անցնում: 1988 թ. լույս է տեսնում «Հայ գիրքը 1512-1800 թվականներին» մատենագիտությունը: Կազմողների՝ Նինել Ոսկանյանի, Քնարիկ Կորկոտյանի, Անթառամ Սավալյանի անունները գրվում են գրքի կազմի վրա, ինչը տվյալ ժամանակի համար աննախադեպ երևույթ էր: Առաջաբանի հեղինակն ինքը՝ Նինել Ոսկանյանն է, խմբագիրը՝ Ռաֆայել Իշխանյանը:

917 էջանոց մեծադիր այդ հրատարակությունն անմիջապես տպավորում և հարգանք է ներշնչում կատարված աշխատանքի նկատմամբ: Հանգամանալի գրված առաջաբանում Նինել Ոսկանյանն անդրադառնում է այն բոլոր դժվարություններին, որոնք հաղթահարել են կազմողները, նաև մատնանշում է այն նշաձողերը, որոնք հետագայում պիտի նկատի առնվեն:

Լինելով համահավաք մատենագիտություն՝ այն կարող էր հետագայում ևս համալրվել, ահա ինչու ՀՍՍՌ Կուլտուրայի մինիստ-

րության Ալ. Մյասնիկյանի անվան պետական հանրապետական գրադարանը հայտարարություն է տարածում՝ նոր հրատարակություններ հայտնաբերելու դեպքում տեղեկացնել գրադարանին: Առաջաբանում Նինել Ոսկանյանը շնորհակալություն էր հայտնում 1963 թ. մատենագիտական ցուցակի կազմողներից Մարգարիտ Միրզոյանին, ով կենսաթոշակի էր անցել և գրադարանի տնօրեն Ա. Թիրաբյանին՝ հրատարակչական դժվարությունները լուծելու համար:

Ինչպես ամեն մի արժեքավոր հրատարակություն, այս մատենագիտությունը ևս դարձավ բուռն քննարկումների թեմա: Տպագրությունից որոշ ժամանակ անց տողերիս հեղինակին է մոտենում (արդեն 6 ամիս ես զբաղեցնում էի գրադարանի տնօրենի գիտական գծով տեղակալի պաշտոնը) գրադարանի մատենագիտության բաժնի գլխավոր մատենագետ Մանիկ Բաբայանը՝ առաջարկելով տնօրենության նիստում կազմակերպել նորատիպ գրքի քննարկումը (այն ժամանակ շնորհանդես բառը կիրառելի չէր դեռ): Քննարկում սովորաբար անց էինք կացնում գրադարանի հրատարակչական խորհրդում, բայց քանի որ նշված մատենագիտության վրա հղում կար, որ տպագրվում է գրադարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ, նա գտնում էր, որ պետք է քննարկումը կազմակերպել հենց տնօրենության նիստում: Առաջարկն անակնկալ էր, քանի որ մինչ այդ նման քննարկում երբևէ չէր կազմակերպվել: Հարցին, թե ինչու է պնդում այդ առաջարկը, նա պատասխանեց, որ գրքում կան սխալներ: Շրջանցելով խոսակցության մանրամասները՝ նշեմ միայն, որ Մանիկ Բաբայանին հանձնարարվեց գրավոր ներկայացնել իր առաջարկը: Երկու օր անց նա ներկայացրեց 5 ձեռագիր էջ, ուր նշված էին վրիպակները: Ակամա մտաբերեցի հայտնի մատենագետների խոսքը՝ մատենագիտական գիրքն անսխալ լինել չի կարող, դրա արժանիքը նվազագույնի մեջ է: Քննարկման ցանկության մասին հայտնեցի տնօրեն Ա. Թիրաբյանին և Ն. Ոսկանյանին: Վերջինս վրդովվեց և նեղացած հեռացավ:

Քննարկման ժամանակ գրավոր ելույթ ունեցավ Մանիկ Բաբայանը՝ նույնությամբ ներկայացնելով այն, ինչ գրավոր արդեն ուղարկել էր: Ընթացքում նա հանգիստ պատասխանեց նաև Նինել Ոսկանյանի դիտարկմանը, որով երկխոսությունն ավարտվեց: Մի քանի կարճ արժևորող ելույթներից քննարկումն ամփոփեցինք, որից հետո Նինել Ոսկանյանը նույնիսկ շնորհակալություն հայտնեց այն կազմակերպելու համար:

Նինել Ոսկանյանի ջանքերի շնորհիվ 1999 թ. լույս տեսավ «Հայ գիրքը 1851-1900 թվականներին» մատենագիտությունը, որի ֆինանսական խնդիրների լուծման գործում ևս մեծ էր նրա դերակատարությունը: Մատենագիտությունը կազմել էին Նինել Ոսկանյանը, Անթառամ Սավալյանը, Մարիետա Սողոմոնյանը, Օֆելյա Գյուլումյանը, Աստղիկ Սահակյանը, Սիլվա Թադևոսյանը: Առաջաբանում Ն. Ոսկանյանը և Ա. Սավալյանը շնորհակալություն էին հայտնում Աիդա Ադամյանին, Վերա Հայրապետյանին, Մարիետա Խալատովային, Վիոլետա Մնացականյանին և Մարիետա Կարապետյանին, ովքեր տարբեր տևողությամբ աշխատել էին հայ գրքի մատենագիտության բաժնում: Գրքի խմբագիրն էր բանասիրական գիտությունների դոկտոր Գևորգ Աբգարյանը:

Նինել Ոսկանյանը բազմաթիվ հոդվածներ և գրախոսություններ է գրել: 1976 թ. Գաբրիել Սունդուկյանի ծննդյան 150-ամյակի առթիվ գրադարանը հրատարակեց տողերիս հեղինակի «Գաբրիել Սունդուկյան-150» մեթոդա-մատենագիտական ժողովածուն, որի գրախոսությունը՝ «Արժեքավոր գրքույկ» վերնագրով, տպագրվեց «Կուլտուր-լուսավորական հանդես»-ում (Երևան, 1976, թ. 4): Հեղինակը Նինել Ոսկանյանն էր: Լսել էի, որ նա աշխատում է գրադարանում, բայց չէի տեսել (գուցե և տեսել էի, բայց չգիտեի, որ այդ գեղեցիկ տիկինը Նինել Ոսկանյանն է), չէի ճանաչում: Տարիներ անց, երբ մոտիկից ծանոթացա, հասկացա, որ մասնագիտական մոտեցումը նրան բնորոշ հատկանիշներից մեկն էր:

Նինել Ոսկանյանը հասարակական ակտիվ կենսադիրք ունեցող քաղաքացի էր: Ապացույցը «Նամակ խմբագրությանը» վերնագրով նյութն է (Սովետական Հայաստան, 1989, 14 հունվարի), ուր առաջարկում էր ստեղծել «Մայրության ֆոնդ»՝ ի նպաստ 1988 թ. դեկտեմբերի 7-ի երկրաշարժից տուժած երեխաների ու ընտանիքների: Ավելին՝ ինքն էլ դարձավ այդ ֆոնդի նախագահի տեղակալը:

2002 թ. ապրիլի 14-20-ը՝ առաջին անգամ, Հայկական գրադարանային ասոցիացիան (այն ժամանակ միություն) մեր հանրապետությունում անցկացրեց Ազգային գրադարանային շաբաթ, որի «Ընտանեկան ընթերցանության երեկո» վերնագրով առաջին պլակատազդագրի տպագրությանը՝ բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկյանի և Ազգային գրադարանի աշխատակցուհու 2 տղայի լուսանկարով, օժանդակեց հրատարակել հենց Նինել Ոսկանյանը:

Դրանից օրեր անց՝ ապրիլի վերջերին, Ն. Ոսկանյանն առաջարկեց կազմակերպել իր մոտ եղած նյութերի ցուցադրություն: Գրադարանի տնօրինությունը համաձայնություն տվեց, թեև շրջանառվում էր նաև այդ ցուցադրությունը 2003 թ.՝ Ն. Ոսկանյանի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ կազմակերպելու վարկածը: 2002 թ. մայիսի 10-ին ցուցադրությունը բացվեց: Ցուցահանդեսի առաջին բաժինն ավանդական էր, այսինքն՝ նրա կազմած, հեղինակած և խմբագրած գրքերն էին, բազմաթիվ հոդվածներ և նույնիսկ բանաստեղծություն: Մեծ թիվ էին կազմում հեղինակային մակագրությամբ՝ հայ երևելի և նշանավոր դեմքերի կողմից Ն. Ոսկանյանին նվիրած նյութերը: Թվարկենք մի քանի անուններ՝ Ամենայն հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա., Մարտիրոս Սարյան, Հովհաննես Ծիրագ, Սիլվա Կապուտիկյան, Պարույր Սևակ, Համո Սահյան, Վահագն Դավթյան, Ալիսա Կիրակոսյան, Գրիգոր Խանջյան, Արա Բեքարյան, Մորուս Հասրաթյան, Լևոն Հախվերդյան, Ասատուր Մնացականյան, Ռաֆայել Իշխանյան, Գառնիկ Անանյան...: Մեկ ուրիշ ցուցափեղկում ցուցադրված էին Նինել Ոսկանյանի ուսանողների հեղինակած գրքերը՝ ջերմ մակա-

գրություններով հանդերձ: Մեկ ուրիշում ներկայացված էր բացիկների և շնորհավորական քարտերի մի ամբողջական հավաքածու, որոնք տարիների ընթացքում տարբեր երկրներից ստացել էր Նինել Ոսկանյանն անվանի գիտնականներից և մտերիմներից: Երկու մեծ ցուցափեղկում ներկայացված էին ծաղիկներ՝ «Ճամփորդական հուշերս ծաղիկների լեզվով (1941- 1991)» խորագրով: Յուրաքանչյուր երկրից նա իր հետ բերել էր ծաղիկներ, որոնք սիրով խնամել էր և պահել: Մեկ այլ ցուցափեղկում այն գրքերի և նյութերի ցուցակն էր, որոնք Ն. Ոսկանյանը նվիրել էր Ազգային գրադարանին, Խնկո Ապոր անվան մանկական ազգային գրադարանին, Ավ. Իսահակյանի անվան քաղաքային կենտրոնական գրադարանին, Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանին և այլն:

Ոմանց համար գուցե զարմանալի՝ ցուցադրությունը դիտելու էին եկել գրականության և արվեստի նշանավոր դեմքեր, գիտության տարբեր բնագավառի ներկայացուցիչներ, տարբեր գրադարանների աշխատողներ, ուսանողներ: Ծաղկեփնջերի պակաս չկար: Այնուհետև հավաքվեցին դահլիճում: Բեմում բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկյանի և Ազգային գրադարանի տնօրեն Դավիթ Սարգսյանի ընկերակցությամբ նստած Նինել Ոսկանյանը դժվարանում էր զսպել հուզմունքը: «...Երբեք չէի պատկերացնի, որ այսքան մարդ կհավաքվի և այսչափ ջերմ խոսքեր կասվեն իմ հասցեին: Նշանակում է կյանքս զուր չի անցել, և ինչ-որ բան թողել եմ, որ արժանի էր գնահատանքի».- ասաց նա՝ իր հարուստ կյանքից դրվագներ հիշելով, ուրախ պատմություններ անելով, հայտնի մարդկանց խոսքեր մեջբերելով, հուզվելով և հուզելով (ավելի ընդարձակ տե՛ս Դազարյան Ռաֆիկ: Մի ցուցահանդեսի մասին, որ հետո դարձավ նվիրյալի մեծարում, Հայաստանի Հանրապետություն, Երևան, 2002, թ. 112, 21 հունիսի, էջ 5):

Վերհիշելով Ն. Ոսկանյանի աշխատանքային տարիները՝ պետք է ասեմ, որ Ազգային գրադարանի տնօրինության և գիտ-

խորհրդի նիստերին երբեք ակտիվ չի եղել: Նստած տեղից մեկ-երկու նախադասություն էր ասում: Խորհրդային ժամանակաշրջանում պարտադիր ժողովներ՝ մեծ և փոքր, շատ էին լինում. էլի նույն վերաբերմունքը: Տարբեր բաժինների վերաբերող հարցեր և հաշվետվություններ էին քննարկում, անգամ հայ գրքի մատենագիտության բաժնի հետ կապված հարցեր, միևնույնն է, նա միայն որոշ մտքեր էր արտահայտում: Գրադարանի գիտամեթոդական բաժնում մեկ-երկու մտերիմ ուներ, նրանցից էի հաճախ լսում Նինելի մասին: Ումանցից էլ լսում էի, որ գնացել են Նինելի մոտ տարբեր հարցերի մասին նրա կարծիքը իմանալու: Այդ ամենը մինչև իր հետ մտերմանալը:

Գրադարանից դուրս բազմաթիվ կապեր ուներ: Նրա տանը, ուր մի քանի անգամ եղել եմ տարբեր առիթներով, պատից կախված էր իր մեծադիր նկարը, որի վրա մեծանուն նկարիչը մակագրել էր. «Հիշատակ իմ սիրելի Նինելիս. Հայ ազգի պայծառ ապագայի երազանքի համար-Մարտիրոս Սարյան 1965, 3 դեկտ. »: Նրա դիմանկարը վրձնել են նաև Երվանդ Քոչարը և Հովհաննես Զարդարյանը (տե՛ս Հայկական գրադարան: Տարեգիրք, 2002, թ. 6, էջ 94): Նրան ծոնվել են նաև բանաստեղծություններ:

Հումորով լեցուն անձնավորություն էր Ն. Ոսկանյանը: Այնպես էր պատմում, որ անմիջապես գրավում էր դիմացինին, երբեմն էլ այնպիսի արտահայտություններ էր անում, որ համընդհանուր ծիծաղ էին առաջացնում: 1995 թ. օգոստոսի 23-ին Հայաստանի ազգային գրադարանի դահլիճում հանդիսավոր արարողություն էր: Գրադարանի 45 աշխատողի, որոնց տարիքը 65-ից ավելին էր, ճանապարհում էինք կենսաթոշակի: Նախագահողը մեկ առ մեկ կարդում էր անունները: Նրանցից յուրաքանչյուրը մոտենում էր նախագահողին, ստանում նախատեսված փոքր նվերը, շրջվում, մոտենում առաջին շարքում նստած գեղեցիկ արտաքինով տարեց տղամարդուն, ջերմորեն զգվում նրան ու համբուրում: Տղամարդն Արագի Մարտիրոսի Թիրաբյանն էր՝ գրադարանի երկարամյա տնօրենը

(1956-1989 թթ.): Հերթական մոտեցողը գրադարանի Կերպարվեստի և քարտեզագրության բաժնի երկարամյա վարիչ Ավարդ Հայրապետյանն էր, ով ամուսնացած չէր եղել և համբուրեց Թիրաբյանի գլուխը: Դահլիճում բարձր հնչեց Ոսկանյանի ծայնը. «Տղամարդու հետ գործ չի ունեցել, դրա համար չգիտի որտեղ են համբուրում»: Դահլիճը պողոթկաց ծիծաղից (ասեմ, որ այդ պահը լուսանկարվել է և զետեղված է Հայկական գրադարանային միության (ասոցիացիա) տեղեկագրի 1999 թ. 4-րդ համարում, էջ 135):

Հարցազրույցներից մեկում Ն. Ոսկանյանը նշում է. «...բոլորին կուզեի դիմել կոչով, որ միշտ հիշեն Ավ. Իսահակյանի հանճարեղ խոսքերը. «Աղքատ հայրենիքումդ ապրելը հերոսություն է, իսկ անարդար հայրենիքումդ ապրելը՝ իսկական հայրենասիրություն»: ...Այսօր, երբ մարդիկ գանգատվում են երկրի վիճակից և իշխանություններից, լավ կլիներ, որ ամեն մեկը թեկուզ իր հոգու խորքում ինքն իրեն հարցնի, թե ինքն ինչ է տվել իր հայրենիքին: Ինչպես Հյուգոն է ասել «Բարի լինելը հեշտ է, դժվարը արդար լինելն է»: Հիշում եմ՝ մի օր հայրենիքի թեմայով խոսակցության ժամանակ (որը տարիների հեռվից կարգախոսի նման է հնչում) ասաց. «Հայրենիքից չեն նեղանում և լքում, հայրենիքը ջանում են շենացնել»:

Հետաքրքիր և ուսանելի է նաև մատենագետի աշխատանքի մասին նրա խորհրդածությունները: Այն հարցին, թե ինչու ընտրեցիր մատենագետի մասնագիտությունը, պատասխանում է. «Կյանքի սեմին երագում էի դառնալ բժիշկ կամ մանկավարժ: ...Ինչո՞ւ բժիշկ ու մանկավարժ: Որովհետև այդ երկուսը ամենամարդասիրական մասնագիտություններն են: Մեկը բուժում է մարդու մարմինը, մյուսը՝ հոգին: Իսկ ինչու, այնուամենայնիվ, դարձա մատենագետ: Իմ կարծիքով մարդը չպետք է սոսկ կատարող լինի, այլ դրսևորի իր եսը իր գործի մեջ, նվիրվի անմնացորդ: Գտնում եմ, որ մատենագետից, գիտելիքներից բացի, պահանջվում է ավելի շատ բարեխղճություն, անշահախնդիր նվիրում: Մի տեսակ նվիրում ես ինքդ քեզ անհայտ, ան-

ծանոթ ընթերցողին: Այսինքն՝ մատենագետը չպետք է ակնկալի, թե աշխատանքի դիմաց որևէ փոխհատուցում կլինի: Քո գիտելիքները պետք է ծառայեցնես մարդկանց, առանց նրանց տեսնելու և ճանաչելու: Ժամանակն է տալիս մատենագետի աշխատանքի գնահատականը»: Միանգամայն համաձայն լինելով Ն. Ոսկանյանի հետ՝ ասենք, որ նրա աշխատանքի գնահատականը հիմա և միշտ տրված է՝ անգնահատելի:

Կյանքի վերջին տարիներին նա տպագրության էր պատրաստում «Երախտիքիս գիրքը Ձեզ...» հուշ-ընծայագրերի ժողովածուն, որը, ավա՛ղ, չհասցրեց հրատարակել: Վերջին հրաժեշտը ՀԽՍՀ վաստակավոր գրադարանավար Նինել Ոսկանյանին եղավ Հայաստանի ազգային գրադարանի վարչական մասնաշենքից՝ 2005 թ. նոյեմբերի 4-ին: Նույն օրը «Հայաստանի Հանրապետություն» թերթում տպագրվեց մահախոսական, որի տակ ստորագրել էին Հայաստանի Հանրապետության Մշակույթի, երիտասարդության հարցերի և սպորտի նախարարությունը, Հայկական գրադարանային ասոցիացիան, Հայաստանի ազգային գրադարանը:

Տարիների հեռվից ավելի լավ է երևում նրա վաստակի մեծությունը: Մտովի զրուցելով անմոռանալի Նինել Ոսկանյանի հետ՝ ասում եմ՝ Ձեր հարուստ կյանքի մասին ընդամենը մի քանի էպիզոդներ ներկայացնելով՝ ուզեցի հետաքրքրվողը իմանա Ձեր թողած մատենագիտական ժառանգության և Ձեր մասին: Եվ 100-ամյակի կապակցությամբ ոգեկոչելով Ձեր հիշատակը՝ շնորհակալ ենք անմնացորդ նվիրումի և մարդկային ուրույն կերպարի համար:

Փառք ու պատիվ Ձեր հիշվող անվանը:

Ռաֆիկ Ղազարյան

***Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտ,
Հայկական գրադարանային ասոցիացիայի
փոխնախագահ***